

MARJAN TURNŠEK

Zveličavna narodova omika

Naslov zadnjega v vrsti predavanj v mariborski stolnici v letu Maribora – Evropske prestolnice kulture (EPK), ki so potekala pod skupnim tematskim sklopom odnosa med vero in kulturo, želi spregovoriti o bl. Antonu Martinu Slomšku, ko se spominjamo 150-letnice njegove blažene smrti.

To zanimivo zvezo treh pojmov »omika«, »narod« in »zveličanje« bomo nocoj vzeli za izhodišče razmišljanja o naravnem, samoumevnem, a tudi dolžnem prispevku kristjanov pri oblikovanju kulture določene sredine, kjer živijo. Ta naloga ali poslanstvo je krščanstvu lastno ves čas njegovega obstoja: inkulturacija evangelija v različne kulturne sredine je uresničevanje temeljnega evangelizatorskega naročila ustanovitelja krščanstva Jezusa Kristusa: *»Pojdite torej in naredite vse narode za moje učence«* (Mt 28,19). O tem nas prepriča že zapis v Pismu Diognetu iz 2. stoletja, kjer beremo: *»Kristjanov ne ločijo od drugih ljudi ne dežela ne govorica ne običaji. Nikjer ne prebivajo v lastnih mestih, ne govorijo posebnega narečja in ne živijo izrednega življenja ... prilagodijo se krajevnim običajem glede obleke, hrane in drugega življenja, živijo pa vzorno in čudovito, da vse preseneča ... Sleherna tujina jim je domovina in vsaka domovina tujina. Ženijo se kakor drugi in rodijo otroke, vendar otrok ne izpostavljajo. Imajo skupno mizo, ne pa skupnega ležišča. ... Pokorni so zakonitim postavam, a s svojim življenjem prekašajo postave. Ljubijo vse, a vsi jih preganjajo. Ne poznajo jih in jih vendar obsojajo; moré jih in jih s tem oživljajo. Ubogi so in bogaté mnoge; vsega jim manjka in imajo vsega v izobilju. Jemljejo jim čast, a oni v nečasti žanjejo slavo; obrekujejo jih, a oni se izkazujejo pravične. Sramotijo jih, a oni blagoslavljajo; ponižujejo jih,*

oni pa izkazujejo čast ... Da na kratko povem: kar je v telesu duša, to so na svetu kristjani« (5–6). Tako so torej Jezusovi učenci že na samem začetku razumeli njegovo naročilo, da naj »naredijo« vse narode za njegove učence, torej za tiste, ki mu v življenju sledijo.

»*Pojdite torej*«, je Jezusova oporoka, ki pošilja k tistim, ki Kristusa še ne poznajo, ali ga poznajo še premalo poglobljeno. Naroča jim nekaj, ker ni v človeških močeh: »*Pojdite torej in naredite vse narode za moje učence!*« Zanimiv je izraz »naredite. Za to je potrebna moč, ki jo je Jezus položil vanje in jo po njih On udejanja. »Narediti« pomeni veliko več kot prenos znanja. Jezusovi učenci smo torej poslani oznanjati tako, da ustvarjamo življenjske skupnosti, kjer se vera prenaša kot način življenja – nekaj celostnega, iz česar ni nič izvzeto. Bl. Slomšek pravi, da smo poslani živeti in uresničevati »zveličavno omiko«.

Slomšek je to zapisal v Drobotnicah za leto 1862 pod naslovom »*Slava rajnim rodoljubom in utemeljiteljem našega slovstva*«. Slomšek je bil človek, ki je krepko stal na realnih tleh. Čeprav je vse gradil na veri, je vendar jasno vedel, da je vera mogoča samo na osnovi konkretne zgodovinske uresničitve v okviru narodove kulture. Materni jezik mu je seveda pomenil celovito človekovo izražanje. Zato je znal spodbujati in ceniti spomin na pretekle rodove in osebe, vse od svetih bratov Cirila in Metoda naprej, da v sedanjosti ne bi izgubili svoje istovetnosti. Ko je v svojem pisanju govoril o obeh solunskih bratih, je svojo misel zastavil takole: »*Sveta vera jima je bila luč, beseda slovenska prva pomoč izobraziti veliki slovenski narod. Sveta vera in pa beseda materina sta tudi nam pravega napredovanja nogi in roki. Zavrzi vero, opusti besedo materino – in tvoje napredovanje bo hromo, kruljavo ... Vrli Slovenci! ... Prava vera bodi vam luč, materni jezik bodi vam ključ do zveličavne narodove omike.*« S tem smo si s Slomškom dali okvir razmišljanju, ki želi nekoliko osvetliti krščanski, evangeljski pogled na omiko, kulturo.

Omika – kultura

Najprej kratko opredelimo, kaj razumemo s pojmom omika ali kultura. To je potrebno, ker v današnjem svetu idej srečujemo nešteto pojmovanj kulture. Od ideje, da je kulturno le, kar odgovarja klasičnim merilom umetnosti, do predstave, da je kulturno prav vse, kar človek stori, že zato, ker je plod človekove dejavnosti. Tako bi npr. ob uličnih protestih, ki jih doživljamo, eni imeli za kulturno prav vse, kar se na njih dogaja, drugi bi jasno ločili med nekulturo nasilnežev in kulturnim, torej mirnim in spoštljivim, izražanjem svojih prepričanj in prizadetosti. Slomškova zamisel »zveličavne omike« izhaja iz evangeljskega pogleda na človeka in zato tudi na kulturo. Ljubljanski nadškof msgr. Anton Stres je dejal: »Kultura je odnos, ki ga človek ima in goji do resnice, dobrote in lepote in s tem tudi do Najvišjega, ki v sebi združuje resnico, dobroto in lepoto.«

Zveličavna omika – kultura

Kulturno je vse, kar je plod človekove zavestne ustvarjalnosti kot izraz njegovega prečiščenega duha. V tem smislu lahko razumemo bl. Slomška, ki je prav te poudarke podajal profesorjem in študentom ob pričetku visokega šolstva v Mariboru. Kot rdeča nit se je v njegovih nagovorih pojavljal poudarek o čednosti in učenosti. Profesorjem in študentom je polagal na srce, da naj bosta »*čednost in učenost ščit*« vsega bodočega delovanja; prva ustanova visokega šolstva v Mariboru, visoka bogoslovna šola, pa naj postane »*drevesnica čednosti in učenosti*«. To dvoje: čednost in učenost, bo bolj kot vse drugo zagotavljalo obstoj in resnični napredek slovenskega človeka in naroda. S tem je Slomšek poudaril krepost in znanje v medsebojni soodvisnosti, iz katere se rodi modrost. Krepost, ki celovito vzpostavi v človekovem srcu povezavo med osebnim odnosom do Absolutnega, v krščanstvu do Kristusa, in odnosom do stvari, ter na drugi strani znanje, ki s človekovim prizadevanjem

odkriva resnico in dobroto v stvareh in zgodovinskih dogodkih, da lahko zasnuje naslednji korak v razvoju na vseh področjih. Sad tega sovpadanja je modrost, ki vodi v resnični napredek, ker vodi k dobremu, resničnemu in lepemu ter končno k ljubezni.

Izhajamo iz osnovnega biblično-antropološkega spoznanja, da je človekova narava v temelju odnos z Neskončnim. To pomeni, da je človek vzpostavljen na odnosu z Neskončnim. Kristjani se veselimo, da je naš začetek Božja želja, še več Božja ljubezen – Bog si nas je želel, nas ljubil, in nas zato ustvaril. S tem svojim stvariteljskim hrepenenjem po vsakem izmed nas se je Stvarnik v nas podpisal. Zato obstaja tudi človekovo hrepenenje po Bogu, po Absolutnem bitju ljubezni, nekaj zanj konstitutivnega, torej zanj neodtujljivega. Da pa to hrepenenje, ki ga človek sam ne more izpolniti, ne bi ostalo neizpolnjeno, se je Božji Sin učlovečil, umrl in vstal. S tem je odprl človeku pot do uresničitve tega hrepenenja ter tako sporočil v zgodovino, da je v njej vse ozdravljivo, nič ni nujno izgubljenega. Zgodovinsko dogajanje, osebno in skupno, ki se razvija v smislu izpolnitve tega vrojenega, pravzaprav stvarjenjskega, hrepenenja, je Slomškova »zveličavna omika«. Nastaja takrat, ko človek v svojem ravnanju odseva to, kar v svojem jedru v resnici je.

Človek po Božji zamisli

Krščansko pojmovanje kulture izhaja torej iz svetopisemskega pojmovanja človeka. Apostol Pavel piše: »*Sam Bog miru naj vas posveti, da boste popolni. In vse, kar je vašega, duh, duša in telo, naj bo ohranjeno neoporečno, dokler ne pride naš Gospod Jezus Kristus*« (1 Tes 5,23). In to še dopolni: »*Upanje pa ne osramoti, ker je Božja ljubezen izlita v naša srca po Svetem Duhu, ki nam je bil dan*« (Rim 5,5).

Omika ali kultura v najširšem pomenu besede je torej izraz te harmonije v človeku. Harmonije, ki odraža usklajenost človekovega delovanja, govorjenja, mišljenja in čutenja z Božjo zamisljivo o konkretnem človeku. V vseh ustvarjenih bitjih je prisotno

hrepenenje po Večnem, Presežnem, Dobrem, Lepem, a v vidnem svetu ga le človek lahko v sebi zazna in ga prepozna v vseh drugih stvareh ter ga uresničuje s svojim delovanjem na vseh področjih, v umetnosti pa dobi enega izmed svojih vrhunskih izrazov. Zatorej sta si duhovnost in kultura z umetnostjo v vrhuncu izredno blizu, pravzaprav sta dva izraza iste najgloblje resničnosti v človeku, ali pa nista ne kultura ne umetnost.

Presežnost kulturnega izraza

V Slomškovi krščanski perspektivi je omika tisti izraz človeka, s katerim se uresničuje v smeri svojega od Stvarnika danega smisla. Takrat torej, ko se resnica o človeku kot ustvarjenem bitju uteleša na pristen način. Temelj svetopisemske resnice o človeku je, da je ustvarjen iz ljubezni po Božji podobi in podobnosti (prim. 1 Mz 1; 2). Takoj ji sledi resnica krščanskega razodetja o človeku, da je po padcu v greh, po odločitvi, da bo resnico o sebi oblikoval sam, brez Stvarnika, vse njegove sposobnosti zajela »tema«. V njej pa se človek z lahkoto zmoti pri presojanju, kaj je prav in dobro, ali pa se zavestno odloči za zlo, ker je ujet v »skrivnost zla« (mysterium iniquitatis). Iz tega sledi, da ne more biti že vse, kar človek stori, avtomatsko tudi kulturno, omikano. Tretje dejstvo, ki ga krščanstvo z vero sprejema, pa je uresničena obljuba, da je Stvarnik tudi Odrešenik človeka iz tega stanja. To se zgodi po Jezusu Kristusu. Zato postane tudi On, kot učlovečeni Bog, pravzaprav merilo in kriterij krščanske omike. Inkarnacijski princip postane temeljna perspektiva novozavezne kulture. Človeška narava je v neločljivi osebni zvezi z drugo Božjo osebo (hipostatična unija = osebna zveza Božje in človeške narave) na novo osvetlila in postavila kriterije kulturnega življenja za človeka. Kriterij je postal Jezus Kristus, učlovečeni Bog, njegova beseda in njegova dejanja.

Kdor je torej v osebni zvezi z Jezusom kot »pravim človekom«, je hkrati v odnosu z drugo Božjo osebo, torej s »pravim Bogom«, z »Lučjo od Luči« kot kristjani izpovedujemo v nicejsko-carigrajski

veroizpovedi. Ko pridemo v stik z njegovo človeško besedo, je to hkrati Božja beseda v človeški govorici; ali ko doživimo njegov človeški dotik, je to hkrati dotik Boga na človeški način, saj je oboje izraz Božje osebe Sina.

Krščanski kulturni izraz je nujno simbolni izraz radikalne »novosti« Kristusovega vstajenja. To dejstvo je srce krščanske vere, kot živega osebnega odnosa z osebo Jezusa Kristusa. Zato je tudi to dejstvo, ki daje ton vsakemu človekovemu izrazu. Stanje zaprtosti in ujetosti v horizont gole tostranskosti, snovnosti, ni normalno za človeka. Človek kot presežno bitje teži, hrepeni, po »onkraj« te »dežele smrtne sence« (Iz 9,1). Zato je zanj naravno-kulturna vsaka dejavnost in vsak izraz, ki to skrivnost lastne transcendentne resničnosti izžareva v okolico. Vstajenje s predhodnim učlovečenjem je »novost«, ker je povsem nov način, prej v zgodovini še ne uresničen, povezanosti med imanenco in transcenco, med materijo in duhom, med nebom in zemljo, med Bogom in človekom. To dogajanje zajema tako luč razodetja kot luč naravnega razuma, a ne na način nasprotovanja, dialektike ali antiteze. Razodetje in razum nastopata harmonično kot kontrapunkt (Ravasi).

Vstajenje vzpostavi novost, ki rodi kot neposreden sad spremembo apostolov iz prestrašene skupnosti v novo skupnost Cerkve. Zgodi se neka eksistencialna novost, ki je posledica novosti v medosebnem odnosu med učenci in Kristusom. Če je Kristus vstal, je vse drugače, kot če ni – Pavel v svojih skupnostih krčevito vztraja na tem. Skupnost zaživi sredi iste zgodovinske resničnosti iz novega upanja, ki izhaja iz vstajenja; zaživi kot Skrivnostno telo Vstalega, ki nosi v sebi realno moč, ki je sposobna preoblikovati konkretnost zgodovinskega življenja. Vase zaprti omejeni svet se odpre v presežno. Posamezniki, vedno bolj oblikovani po velikonočni skrivnosti Kristusa in iz tega preoblikovani v svojem načinu življenja in mišljenja, so poslani v svet živeti kot novi ljudje, ustvarjati nove skupnosti in s tem graditi novo kulturo, ki bo vstajenjsko presežna. Pavel je to izrazil v klicu Rimljanom: »Darujte svoja telesa v živo, sveto in Bogu všečno žrtev; to je vaše smiselno bogoslužje. In nikar se ne prilagajajte temu svetu, ampak se tako preobražajte in

prenavljajte duha, da boste lahko prepoznavali, kaj hoče Bog, kaj je dobro, njemu všečno in popolno» (12,1–2).

Kristusovo vstajenje odpira nova obzorja ne le posamezniku, ampak tudi vsemu človeštvu. Vstajenje razodeva našo skupno prihodnost. Kristjan zaradi vere v Kristusovo vstajenje živi in ustvarja sredi sveta. To je pomemben krščanski prispevek k razvoju in kulturi družbe. Kristjan zato ni poklican zgolj k verskemu in moralnemu spreobrnjenju, ampak tudi k intelektualnemu. Njegovo mišljenje naj bi bilo prežeto z velikonočno skrivnostjo Jezusa Kristusa.

Vrnimo se spet k bl. A. M. Slomšku, ki je misel o nujnosti harmonične urejenosti slikovito razvil takole: *»Navadimo se v svojem vsakdanjem življenju na pameten red. Ordo dux ad Deum et quae a Deo sunt, ordinata sunt. Tantum in inferno nullus ordo! – Avguštin (Red vodi k Bogu in kar je v Bogu, je urejeno. Samo v peklu ni reda!). Ne bila bi ne modrost in ne prava svetost, danes živeti trdo, jutri pa mehkužno, danes biti marljiv, jutri zanikrn. Motenje reda rodi grom v zraku, potres v osrčju zemlje, brodolom na morju, prepir in razprtije v družbi, bolezen v človekovem telesu, nravno pokvarjenost v naši duši. Samo po redu se gradi trdno poslopje, samo red pospešuje srečno življenje družbe in posameznika, zavaruje naše blagostanje in napolnjuje naše srce z veseljem« (iz meditacije bogoslovcem in duhovnikom Ordo dux ad Dominum).*

Slomškova »zveličavna omika« je lahko izziv prav vsem, da pri svojem delu in poslanstvu iščemo izvorno harmonijo. Krščanska vizija kulture je izziv nam vsem, tudi danes! Ta vizija je dandanes lahko izziv vsem, da ne pristanemo na enodimenzionalni in črno-beli sekularizem, ki votli človekovo srce in ga izvotli v duhomornost, v praznino strahu in obupa. Zgodovinska izkušnja nas uči, da to dvoje, strah in obup, lahko tlakuje pot v destruktivne drže do sebe ali do drugih, v samomorilnost ali totalitarizem lastnih idej, kar je končno eno in isto, saj tam nekje v ozadju sovpada.

Omika lepote in renice

Lepota je po mnenju Solovjova nujno kristološka in prav v učlovečenem Kristusu postane tudi zgodovina. S tem pa je odprta možnost, da je lahko vse, kar obstaja, prepojeno z dobroto in resnico ter zasije v polni lepoti, celo v onstranski lepoti. Kolikor je lepota uresničena enost resnice in dobroti, je njeno uresničevanje duhovna pot zmage ljubezni nad egoizmom in zmage principa svobodnega združevanja v skupnost nad principom samouveljavitve. Zanj so upravičene samo tiste znanosti in vede, v katerih se uresničuje takšen princip lepote, ki je princip organske celovitosti. Zato je za Solovjova prav umetnost ena izmed najbolj gotovih poti spoznanja, ker ji najbolj uspe doseči enoten organizem vsega obstoječega in ga tudi izraziti v simbolni komunikaciji, a ne le v idejah, ampak s pomočjo stvarnosti same. In prav s tem tej stvarnosti omogoča napredujočo transformacijo, ki se stopnjuje do neslutnih razsežnosti prav v organizmu Cerkve z vrhom v bogoslužju, in še posebej in najbolj v zakramentih z vrhuncem v krstnem prerobenju in v evharističnem prebistvenju kruha in vina.

To je krščanska pot pobožanstvenja, ki je pot lepote. Florenski teološko še poglobi Solovjovovo misel, ko pravi, da je Lepota zakoreninjena v Sveti Trojici, lepota stvari tega sveta pa je njen odsev in deležnost pri njej. Zato je lepota stvari posledica prodiranja in prosevanja božjega v človeško, ki naredi stvari lepe. Ko prisotnost Svetega Duha prepoji ne le duha, ampak tudi dušo in telo, postane človek lep, duševno in telesno, in zasije v luči resnice, ki je »taborska svetloba«, v kateri se ni zasvetilo samo Jezusovo telo, ampak celo njegova oblačila. Peter za to doživljanje ni našel prave besede, zato si je preprosto zaželel ostati v njem. In to je bil eden najbolj kulturnih, omikanih, dogodkov, kar jih opisuje Nova zaveza.

Vse to in še marsikaj vsebuje Slomškova besedna zveza »zveličavna narodova omika«. Njeno vsebino bi mogli povzeti z besedo Florenskega: »Udejanjena resnica je ljubezen. Uresničena ljubezen pa je lepota.«¹ Dogodki zadnjih tednov v našem mestu in domovini, pa tudi drugod, nas z izredno intenzivnostjo vabijo, da storimo vse,

kar je v naši moči za uresničevanje zveličavne narodove omike, ki je sposobna vnesti v razmere in odnose novo upanje.

Opombe

¹ *La colonna e il fondamento della verità*, 115–116.